

# A SORS NYELVI ÁBRÁZOLÁSA ADY ENDRE FÜST MILÁN LÍRÁJÁBAN\*

BÜKY LÁSZLÓ

*Sors* szavunk latin eredetű, s a XV. századtól adatolható 'sorsolópálca, -kocka' jelentésben (WeszprK. 106: *az alfora kedig forfot vetuen*). A sorsolóeszköz neve használatos lehetett magának a sorsolásnak mint eljárásnak nevére is, továbbá a sorsolással nyert osztályrész megnevezésére, vö. görög, latin, francia példákkal a TESz.-ben.

A *sors* szót az ÉrtSz. „kissé választékos” minősítéssel jegyzi. E szótár voltaképp a szépirodalmi nyelvhasználatra épül, példaanyaga a XIX–XX. századi irodalmi művekből származik. – A szó használatának gyakoriságára az SzGySz. ad eligazítást: a módosított gyakorisági érték 84,59. A PSz.-ből tudható, hogy Petőfi Sándor életművében 248-szor van meg a szó, amely így a 255–9. gyakorisági helyen áll a szótár 22719 címszava között. Juhász Gyula 126-szor használja verseiben a szót (a JuSz. 11606 címszavához mérhető e mennyiség).

Ady Endre mintegy kétszáz *sors* főnevet alkalmaz lírájában (természetesen a derivátumokat nem számítva), Füst Milán tízet sem.

Ady *sors* szaváról szólva Király István a szükségszerűség érzetéről és a kiszámíthatatlanságról ír; „Olyasvalaki fejezte ki ezzel az oscilláló fogalommal a maga valóságélményét, ki kétmeggyőződéssel élt, kinél kételyekkel volt aláaknázva még folyvást a remény” (Király 1970: II, 612). Másutt Király így ír: „...megjelent, mint kulcsfogalom, a sors. Mégpedig nem a maga racionális, de irracionális értelmezésében. Mert két irányba húz jelentésánilag mindig is ez a szó” (Király 1982: I, 472). Jóllehet Király a *sors* szóról beszél, valójában többnyire a sors fogalmát és Adynak e fogalomról alkotott véleményét vagy e fogalomnak Ady lírájában föllelhető kapcsolatait, kapcsolatrendszerét elemzi, pl. megállapítja egy helyütt: „a törvény helyett állt ez a fogalom” (Király 1982: II, 473, hasonlóképp II; 638.)

A *sors* főnévnek az ÉrtSz. több jelentését és mellékjelentését írja le, rögzíti a fontosabb állandó szókapcsolatokat, melyekben a főnév megvan. E szótári anyagot, amely voltaképp nyelvi általánosság a maga keretein belül, Ady nyelvhasználatához (és később Füst Milánéhoz) mérve a következők tapasztalhatók.

Az ÉrtSz. első jelentésleírása ez: „1. Vmely egyén életének, a közösség életkörülményeinek, helyzetének, a vele kapcs[olatos] eseményeinek többnyire az értelemtől és az akarattól függetlenül, az egyének osztályhelyzetétől, a társadalmi léttől meghatározottan, szükségszerűen bekövetkező, véletlennek látszó alakulása.” Az e jelentésű *sors*-hoz sorolható tucatnál több adat olyan kapcsolatokban szerepel az Ady-lírában, amilyenek a szótár is szokásosnak tartva leír. Így például *jó, kedvező, kedvezőtlen* ~ot említ, Adynál ezek találhatók: *jó Sors* (199), *jósors* 'jó sors' (656), *áldott sors* (350), *tragikusabb és szebb sors* (493), *szép sors* (828), *szabad sors* (792), *félős sors* (540). (A

---

\*Előadásként elhangzott a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének konferenciáján (1997. szeptember 12–14).

számok az Ady Endre 1961. oldalszámai.) – Az e csoportba tartozó *sors* minősítését kétszer összetételekkel alakítja a költő, bár ezek is általános megoldásúak: „[e nép] *Ebsorsot akar*” (678), „*Cirkusz-ponyvák / Bohóc-sorsa leng előttünk*” (390). A *bohóc*-képzet Füst Milánánál is megtalálható, s más Nyugat-os költőnél is, 1. Büky 1989: 76; Szabolcsi 1974.

Egyszer a *sors* szó etimológiai vonatkozására utaló kifejezést is találunk Ady költői nyelvében: „Magyar *sors-kockákon* ez így döntődött..” (Levél-féle Móricz Zsigmondhoz, 495).

Az e csoporthoz az ÉrtSz.-ben följegyzett állandó kifejezések Ady használatában nincsenek meg, ilyenek pl. *ki tudja, mit hoz a ~?*, *a a ~ vet vhova vkit* stb. Ady néhány igei kapcsolatú használatot mutat: „Adjon a *sors* belénk oly bosszút, / Amilyent Csabának hagyott” (Csaba új népe, 493); „Átugrik [a nép] *Sorsot*, Jelent, Voltat” (Nőtázó vén bakák, 716). Király István ezt a megoldást is említi: „A *sors* szinonimájaként idézett versek” között (1982: 474).

Más helyen a *fáj* igének a XX. századi lírákban kialakuló metaforás jelentésével kapcsolódik a *sors*: „...Ember beszél, kinek a *sors*, / Az élet, évek és napok / Szívének gyökeréig fájnak” (Északi ember vagyok, 267), vö. ÉrtSz. *fáj* 4.; Fónagy 1982: 311.

A most tárgyalt jelentésleíráshoz a szótár mellékjelentéseket kapcsol (1. a.–d.): „a. (birt. szraggal) Vkinek v[agy] vmely közösségnek az élete (folyása), pályája, jövője”. Körülbelül félszáz ilyen jelentésű Ady-adat tartozik ide, s mindössze egynél jelenik meg az az állandó szókapcsolat, melyet az ÉrtSz. is leír (~uk egymásba fonódik): „...sorsod kérje meg, / Csillag-*sorsomba* ne véljen fonódni..” (Elbocsátó szép üzenet, 574). – Néhányszor az állandó szókapcsolatnak újraírását tapasztalhatni, *eldönti vkinek a ~át*: „...*Sorsunk* fölött csak *sorsunk*, aki dönthet..” (Most követeltek magamnak, 691); *ura a (maga) ~ának*: „Ha ki király, *Sorsának* királya..” (Hunn, új legenda; 629); *vmi alakítja, irányítja, eldönti vkinek a ~át*: „...Szégyenlem, hogy *sorsommal* csipőd ringása bánik..” (Mert túlságosan akarlak, 598); *vkinek a kezébe teszi le a ~át*: „Röpül, esik, föllendül és zuhan / Kezébe tett *sorsával* az ember..” (Tovább a hajóval, 809), vö. ÉrtSz. *kéz* 6.

A *magyarság, a népek ~a* állandó kifejezésekre ugyancsak visszavezethetők egyes Ady használta szerkesztmények: Magyar fa *sorsa* (verscím: 175), A fajtám *sorsa* (verscím: 737). Ez utóbbi költeményben éppen egy tucatszor van meg a *sors* főnév (nem egyforma jelentésben!) számottevő szerkesztési és jelentésbeli hatást keltve a szövegmű egészében, vö. Király 1982: I, 351). – E csoporthoz húz az *Ember sorsa* szerkezet is: „...Sohse vághat rosszat az ember *sorsa*..” (Az Ősz dicsérete, 773), melyben az íráskép, a nagy kezdőbetűs *Ember* szimbolikusságot jelez, s így a *sors* jelentését is nyomatékosítja. Hasonló szövegrész másutt is van: „...Embernek *sorsáról* jegyződött bús mappa” (A Szerelem eposzából, 370).

Mintegy féltucat adatban az e mellékjelentésű *sors* szó környezeti kapcsolatában a titok(zatos)(ság) jelenik meg némelykor konnotáció révén: „*Sorsomnak*, titkomnak hetedik lakatja / Lehullhat..” (A Szerelem eposzából, 370); Taposom a vaksótét pusztát, / *Sorsomat* és a sűrű ködöt” (Az elsüllyedt utak, 316) – A *köd*-höz kapcsolódik a titokzatosság, ui. ködben a rossz látásviszonyok miatt rejtelmesség, titokzatosság mutatkozik a tájban. – „Titkokat küldenék.. / Szenvedem a te odatlan *sorsod*, / Titkom és *sorsom*, *sorsod* és titkom” (Könyörgő májusi levél, 663); Úgy suttogok mostan az éjnek, /

Mely *sorsodat* és *sorsom* rejti..” (Aki magának él, 698) – Az éj a titkok ideje, s a *rejt* ige a titkozatosságot társítja.

Jellemző kapcsolati viszony az elrendeléssel, a megváltozhatatlansággal való együttléfordulás: „Ne rendeld romló nyájaidnak / Sorsa alá *sorsomat*” (Új s új lovat, 852); „Istenem, uram, elvégeztem / *Sorsaidat* és rendelésed..” (Követelő irás sorsunkért, 907); „*Sorsunknak* sorsával már régen számoltak..” (Két kuruc beszélget, 905).

Az *élet*-tel és az *él* igével való együttes előfordulás szintén jellegzetes: „...Margita élete, *sorsa*, csókja..” (Margita és Ottokár, 523); „Jaj, mióta csak *sorsát* éli szegény..” (A legoktalanabb szerelem, 892).

A halál megnevezve nem, de az élet folyásának vége megjelenik a *sors* mellett: „*Sorsom* és végem..” (Csókok és szabadítások, 835); „...*sorsom* te vedd el..” (De ha mégis? 820); „Ki az én *sorsomat* ellopta..” (A *sorsom* ellopója, 412).

(Az ÉrtSz. *sors* 1.b. mellékjelentésére nem mutatkozott példa.) A c. mellékjelentésre („Vmely dolog, folyamat, esemény, mozgalom kimenetele, sikere, jövője”) van néhány: „Hát igazán ez a *sorsa* / Minden újnak, szépmerőnek?” (Az én bűnöm, 233); „...ez a sorsok bölcs *sorsa*” (Margita és sorsunk, 543); A rabbiáság *sorsa* (verscím: 770); „...Mindennek eljön az ő *sorsa*..” (Sirva gondolok rá, 837); „*Sorsunknak sorsával* már régen számoltak..” (Két kuruc beszélget, 905).

A legnagyobb adatcsoport hetven körüli előfordulással a következő mellékjelentésű *sors* főneveké: „d. (gyak. birt. szraggal). Szükségszerűen alakult, meghatározott életviszonyok, körülmények; vkinek ilyen helyzete, állapota; élet, sor.” A szótár *alacsony, keserű, nehéz, paraszti* ~ról tesz említést, ehhez a körhöz tartozik Ady verseiből: „Magyar vagyok s keserű *sorssal*..” (Az új Kísértet, 488). Számos idevonható *sors*-adat mellett ugyancsak kedvezőtlen jelentésbeállítású jelző van: *átkos* (323), *bar-na* (138), *csúf* (393), *bús* (221, 649, 692), *komisz* (649), *méltatlan* (533), *ostoba* (236), *szabott* (861), *szörnyű* (601), *szürke* (880), *régi* (196), *vén* (443). A kedvezőtlen beállítás más nyelvi módon is létrejöhét: „...szánva-szánom vén-magamat, / Ki *sorsát* érte, de ilyen *sorsor*” (Holnap talán elküldöm, 601), másutt nem a veresszövegelmény, hanem a köznyelvi szókapcsolat felhasználási helyzete adja a kedvezőtlen minősítést: „Kóbor kutyának *sorsa* az enyém?” (Lenni kell, lenni; 236). Ugyanily képzetkör éppen Füst Milán nyelvében is van: „...Csak a veszett kutya lehet az én rokonom..”, 1. Büky 1997: 54. – Ady nyelvére visszatérve hasonló még: „Kivert bikának *sorsa* biz ez, / Ki elveszti a csordát” (A sirató siralma, 725). A kedvezőtlen sorshelyzet nem feltétlen valamely állat megnevezésével valósul meg: „Csak úgy *kussol*ta a sors, / Mindig engem..” (Dalok a labdatérről, 428). E szövegmetsetben a *kussol* ige voltaképp a „<Kutya> meglapul..” jelentésben érthető (ÉrtSz. *kussol* 2.), emberre vonatkoztatva bizalmas szóhasználatban rosszálló.

Kedvező jelentéstartalmú jelző az e csoportbéli *sors*-szavak mellett alig akad: „Valami nagy-nagy *Sors*, Ok, Cél van itt” (Szép magyar Sors, 493); *drága* (892); „...De kinek nincsen más Istene, nincs, / S más hajtója telt, nagy *sorsa* felé..” (A veszélyek Istene, 555). Több példa akad a témajelző *magyar sors* szerkezetre (481, 491, 493; 611, 617, 638; 684, 886). – Jellemző csoport még a *bátraké a Sors* (663), a *Hősök sorsa* (632), a *huszár sors* (886) szerkezetek, melyek a közönségesből kiemelkedő sors kifejezései.

Van még e mellékjelentés-csoportban mintegy negyven olyan *sors*-előfordulás, melyeknek meglehetősen vegyes szemantikai kapcsolatviszonya van, ezeket a tágabb szövegkörnyezetnek tematikus vonatkozásaival volna érdemes vizsgálni.

A *sors* következő főjelentése: „2. (gyak. megszemélyesítve, nagy kezdőbetűvel) (vál[asztékos]) <Idealista elképzelés szerint> az (emberi) élet menetét, az eseményeket, a történelem alakulását irányító, képzeletbeli titokzatos erő, hatalom; végzet, fátum”. E jelentéshez félszáz adat sorolható Ady lírájából. (Az ÉrtSz. az előbbi és a jelen jelentéscsoport bemutatásában is hoz Ady-idézeteket példái közt.)

A köznyelvi *irigy*, *kegyes*, *kérlelhetelen* ~ vagy az ilyen mintájú szerkezetekből csupán néhány van Adynál: „Egyszer volt itt a *Sors* kegyes, / Bukásban is nagy és kegyes.” (Egyszer volt csak, 734); „...A *Sors*, e bölcs, gondos” (Eldönti a *Sors*, 446); „...a *sors* irgalmatlan” (A vén diák üdvözléte, 176); „...mint vásott / Kegyetlen uzsorás: a más *sors*” (Elhanyagolt véres szívünk, 730) – Itt a kedvezőtlen jelentéstartalmú jelző a metafora egészében van meg, melynek része a *sors*. – „...én gonosz *sorsom*” (A menekülő lovas, 585).

A köznyelvi *a ~ ujj*a szerkezetre ismerhetni a következő teljes képben: „Ujjait mélyébe bemártja / Páris vagy az emberi *Sors* / Piros, ón, zöld, korom és sárga, / Rettenetes, végtelen ujjak...” (Ujjak a Szajrán, 269). Ugyancsak újjá formálja a költő a *megvan írva a ~ könyvében* állandó kifejezést: „...Jelképes útját [Margitának] tele-tele szötte / Ákombákomokkal *Sors* íródiák...” (Mikor Párisból hazajöttünk, 523). Talán újraírások még: „letipró *sors*” (752) (ÉrtSz.: *a ~ csapása*); „*gúnyos sors*” (559) (ÉrtSz.: *a ~ iróniája*); „kötődik a sorssal” (ÉrtSz.: *szembeszáll -sal*).

A megszemélyesítésre hajlamos *sors*-ot Ady is gyakran helyezi perszonalifikációba vagy éppen tárgyiasításba: „Hajtja őket a *Sors* szele” (159); „Porrá paskolt a suta *Sors*” (263); „...a *Sors* víg hunyósdit játsszék?” (450); „...a *Sors* nem aggосkodott [‘aggodalmaskodott, aggodott’]” (515); „S, óh *Sors*, hittetni tovább is akarj...” (733); „...a *Sors* beoson...” (655).

E jelentéshez tartozik még mintegy két tucat *sors*-adat, melyek közvetlen kapcsolatai nem általánosíthatók. Csaknem egyedülálló a következő szövegrészlet, melyben részletes képbe, ún. teljes képbe építi az egyébként metaforaszerkezetben lévő *sors*-ot: „Megful a leggyönyörűbb kedv is / Hátán a vén *Sors*-lépnek, / Melyre ostoba maskarákként / Ragasztóan szállat az élet” (Holnapra gyógyuló bánat, 568). A lépes vesszővel való madárfogás adják e szemlélet tárgyi (néprajzi) hátterét és a *lépre csal*, a *lépre megy*, a *lépre száll* állandósult kifejezések.

Tíz körül van a „2. a. Pusztító végzet, csapás, bűnhődés, balsors, balszerencse” mellékjelentésű adatok száma. A szótár itt hozza az *utolérte a ~ (keze)* állandó kifejezést, ez felel meg ennek a szövegmetaszetbeli Ady-szerkesztménynek: „...S ez az üzenet / Érjen utól még, mint a *sors*...” (Csillagos vén csatalovak, 680). További megfelelések: „Bús *sorsot* mértél, Uramisten” (Hajlongani emerre, amarra; 395) (ÉrtSz.: *viseli, amit ráért a ~*); „Jól megüzött magam a *sorsom*...” (Akik helyén éltem, 638) (ÉrtSz.: *üldözi a ~*). Ez utóbbihoz a kedvezőtleniséget tartalmazó jelentésű, társítású szerkezetek még: „Volt egy rózsza-ágad: / Letépte a *sors*...” (A vén diák üdvözléte, 177); „Kiket a *Sors* méltán messze zuhantott...” (Margita Párisba jött, 515); „Merre széleszt a *Sors* benneteket...” (A kiürített ágyasház, 578).

Nem szokásos kontingenciából, hanem egyedi megformálásból származtatható, kedvezőtlen beállítású *sors*-használat: „...De élek s úr fogok maradni / Tenger, *sors* s mindenek felett” (A tenger ákombákoma, 280). A *tenger*-hez fűződő képzetsorba, amely előismeretként tartható számon, (kiszámíthatatlanság, változás, félelem stb.) kerül itt a *sors* a maga társítási lehetőségeivel, amelyek persze a *tenger*-éivel együtt hatnak nem is szólva a *mindenek*-ről, mely szónak a többes száma ún. grammatikai

metaforát eredményez; Ady Endre szívesen használta, vö. Fónagy 1982: 310. A Füst Milán-lírában az *élet*-hez társul a *tenger* (egyebek mellett), ami a *sors* : *sor* : *élet* szinonímia alapján (is) könnyen magyarázható, vö. SzinSz.: *sor, élet*; „*Ó élet, örök tenger*, mely szirtre csapod szenvedő cseppjeidet!...” (Az elmúlás kórusa. II. Egy lány szeméről. Nyugat 1921. I, 514). E Füst Milán-i ábrázoltság ugyancsak kedvezőtlen beállítású (*szenvedő cseppjeidet*). – A természetközeliiséget jelző szövegmetaszektől, melyekben a tenger, a madárlép, a kivert bika stb. volt meg, inkább a városi ember környezete jelenik meg: „Kocsisom mindig arra tévedt, / Mintha kocsisom a *Sors* volna / S rossz fiakkeren bandukolva láttam...” (A Rothschildék palotája, 239).

„3. <Állandó szókapcsolatokban:> <vmely (vitás) kérdésben, esetben> vmely cselekvés véletlen eredményére bízott döntés” – ez az utolsó jelentéscsoport, melyben *a ~ esik vkire, a ~ ráesik vkire* fajtájú szerkezetek a szokásosak. Egy adat tartozik ehhez a jelentéscsoporthoz: „Ki az az egy, ki ne játsszon, / Engem dobott ki a *sors*...” (Dalok a labdaterről, 428), a költői egyénítette a köznyelvi kapcsolatot.

A *sors*-sal rokon értelmű *fátum* főnév – az ÉrtSz. szintén választékos használatúnak minősíti – tiszser sem lelhető fel a költő nyelvében. Alkalmazásában, szövegbe helyezésében nem mutatkozik különbség: „Idegeink gyeplőit lazán tartva / Homlok-bakunkon ifju *Fátum* ült.” (Mikor Margita visszajött, 534); „Mert itt mindent letép a *Fátum*...” (A fekete Husvét, 715). Egyszer a szó használatát bizonyára alliterációalakítás hozza magával: „Fagy és *fátum* fogja számat...” (Északi ember vagyok, 268).

Van még Ady verseiben *végzés* (199, 449, 472, 715, 782), *sor* (325, 481, 526, 794), néhány összetétel: *sorshűzás* (428), *sors-út* (524), *balsors* (196, 676), *Vak-Sors* (743). Egy alkalommal használja a *sorsos* melléknevet, melyet a szótár nem tartalmaz, alighanem hapax legomenon: „...S Életem új, *legsorsosabb* hajóját [büszkén viszem]” (Az elhagyott kalóz-hajók, 814).

Füst Milán költői nyelvében – az Adyéiéénál lényegesen kevesebb versben – hét *sors* főnév van. Az ÉrtSz. 1. a. mellékjelentéséhez tartozik: „Ember, bűvös, bús kalandor, / Eltűnődtem *sorsodon*...” (Öröklét, 130). (Az idézetek lapszáma: Füst 1969.)

Az I. d. mellékjelentés adatai: „Fanyar volt a *sorsom* íze, mint az álom...” (Ballada az elrabolt leányról, 55). Ebben a metaforába és hasonlatba való építés mellett az is hatáskeltő, hogy az *álom*-hoz van kötve a *sors*, így bizonyos álomlátás–sorslátás kapcsolata van, egyébként a köznyelvi keserű *sors*-ra megy vissza a Füst Milán-i szerkesztmény. – „Nehéz a vándor *sorsa*, Nagy Király!” (Részlet az „Aggok a lakodalmon” című verses szindarabból, 98) – Ez is köznyelvi szerkezetből (*nehéz ~*) van. Hosszabb, szecessziós látványt keltő és szerkezetet alakító előzmény után az *ez névmással* mindent összefogva mondja meg, mi a magyarság sorsa: „...vedd a Libanon / Ős cédrusát, e háromezeréves szűzet, – rá hivatkozom, mert onnan vándoroltam egykor erre[,] / Tekintsd őt, – türelmes pártájával hajladoz a szélben, nem jajong, / De bölcsen hallgat s vár, amíg a negyedik nagy évezredben / Kibonthatja gyümölcsét e nagyvilág elé. S tán ez a *sorsod* itt” (A magyarokhoz, 63).

Köznyelvi állandó kapcsolatra (*vállalja a ~át, belenyugszik a ~ába*), annak jelentéstartalmára megy vissza az a *sors*-előfordulás, amely metaforába, e metafora pedig hasonlatba van építve: „Oh boldogabb, ki mint a szarvasok / Az anyja méhében tanul félelmet és futást / S a *sorsát* vert aranyként mélyen meghajolva úgy fogadja, / Akár a szolganép a tallért s nem perel” (A fegyenc fia, 60). Finom megoldással a vers-alanynak sorsa aranypénzzel van a metaforában azonosítva, a szolganép sorsa viszont tallérral, amely tudvalévő csupán ezüstpénz.

A 2. jelentéscsoportozáshoz tartozó Füst Milán-adatok egyike a *sors könyve* kifejezésre épül, Ady nyelvében is megvolt: „Mert mindennek, ami él, / A *sorsa* meg van írva, el kell múlnia” (Oh nincs vigasz!... 138).

A 2. a. mellékjelentésben lévő adat is köznyelvi formára utal (*viseli, amit rámért a -*): „...végbevitted, amit sors és szenvedély / E földön rádszabott” (El innen, el... 110). A *szab*, ill. *rászab* igék rokon értelműek (‘ráló vkire vmit’) a *rámér*-rel.

Füst Milán egyszer használja a *balsors* főnevet („balsorsodat siratod” 32), egyszer a rokon értelműek *sors*-sal közül a *sor*-t köznyelvi kapcsolatban („...mily rosszul meg *sorom!*” (Egy régi költő műve: Óda a Fejedelemhez! 100).

Az Ady Endre költői nyelvében meglévő különböző jelentésű *sors* főnevek használata általában az irodalmi nyelvnek, a köznyelvnek megfelelő kapcsolatban található. E kapcsolatok a sors rendre kedvező avagy kedvezőtlen tulajdonságait, cselekvéseit, valakihez vagy valamihez tartozását mutatják. Ady nyelvhasználata számos esetben megújítja a szokásos kifejezést, másképp mondva a sorsról való szokásos vélekedést céljainak megfelelő egyéni megoldással közli. A kontingenciák ezért jobbra ugyanolyanok, mint a köznyelvi, irodalmi nyelvi esetekben. Amennyire az írói szótárakból látszik, Petőfi Sándornak és Juhász Gyulának a költői nyelve is hasonló ebben a tekintetben. Az mindenképpen jellemzője az Ady-féle használatnak, hogy viszonylag kevés teljes képbe, illetőleg egyéni alakítású metaforába helyezi el a szót, gyakoribb a többjelentésű *sors* akár egyetlen szövegmondatban való szerepeltetési módja („Kérem a *Sorsot*, *sorsod* kérje meg, / Csillag-*sorsomba* ne véljen fonódni.”), ezeket az alakzattani eseteket a szövegegész stílusvizsgálatával együtt érdemes áttekinteni; Ady ismétléseiről, bennük a *sors*-ról is 1. Király 1982: II, 558.

A kevés számú Füst Milán-i adat is voltaképpen a köznyelvi alakulatokra épül, onnan veszi azokat a nyelvi-kifejezésbeli előismereteket, amelyek akkor is hatnak, ha látszólag egyéni képalakítású szerkesztményekben van a *sors*.

## IRODALOM

- Ady Endre 1961: *Összes versei*, Szépirodalmi Kiadó, hely nélkül. Utószó: Földessy Gyula (1954).
- Büky László 1989: *Képalpalkotás és képrendszer Karinthy Frigyes és Füst Milán költői nyelvében*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Büky László 1997: Étude de style à partir des mots dans leur contexte d'emploi, in Jean Perrot szerk.: *Polyphonie pour Iván Fónagy*, Paris, L'Harmattan.
- Fónagy Iván 1982: metafora, in Király István szerk.: *Világirodalmi lexikon 8*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Füst Milán 1969: *Összes versei*, Budapest, Magvető Kiadó.
- JuSz. = Benkő László szerk. 1972: *Juhász Gyula költői nyelvének szótára*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Király István 1970: *Ady Endre I–II*, Budapest, Magvető Kiadó.
- Király István 1982: *Intés az őrzőkhöz. Ady Endre költészete az első világháború éveiben I–II*, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó.
- PSz. = Gáldi László szerk. 1973–1987: *Petőfi-szótár. Petőfi Sándor életművének szókészlete I–IV*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Szabolcsi Miklós 1974: *A clown mint a művész önarcképe*, Budapest, Corvina.
- SzGySz. = Füredi Mihály–Kelemen József szerk. 1989: *A mai magyar nyelv szépprózai gyakorisági szótára (1965–1977)*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- SzinSz. = O. Nagy Gábor–Ruzsiczky Éva 1978: *Magyar szinonimaszótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- TESz. = Benkő Loránd szerk. 1967–1976: *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- WeszprK. = Weszprémi-kódex 1512 körül.

---

## DIE (SPRACHLICHE) DARSTELLUNG DES SCHICKSALS IN DER DICHTUNG VON ENDRE ADY UND MILÁN FÜST

LÁSZLÓ BÜKY

In Endre Adys dichterischem Schaffen spielt das Motiv *Schicksal und ungarisches Schicksal* (teils aus sprachlichem, teils aus thematischem Aspekt gesehen) eine wesentliche Rolle. Ady gebraucht das Wort meist im Sinne von 'Verhängnis, Fatum'. Diese Einstellung entspricht im wesentlichen der ungarischen Tradition in der Lyrik, denn auch Sándor Petőfi verwendet das Substantiv in seinem Gesamtwerk 248mal, somit gehört es zu den von ihm am häufigsten gebrauchten 259 Wörtern. Ähnliches zeigen die Belege in den Gedichten von Gyula Juhász (wie Ady gehörte auch er zur Gruppe „Nyugat“): bei ihm findet man das Wort 126mal. Im Gegensatz zu all dem steht das etwa halbe Dutzend des Gebrauchs von *Schicksal* bei Milán Füst, der das Wort im allgemeinen in umgangssprachlichen Wendungen oder in metaphorischen Gebilden verwendet. Die Schaffensweise (und die Thematik?) der klassischen Moderne scheint vom Wort *Schicksal* weniger Gebrauch zu machen.